

Grzegorz Krzos

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ANALIZA WPLYWU FUNDUSZY STRUKTURALNYCH NA WZROST KONKURENCYJNOŚCI MIKROPRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

1. Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest krótkie przedstawienie największych i najaktualniejszych badań mikroprzedsiębiorstw w Polsce, przeprowadzonych na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, wykonanych przez Pracownię Badań i Doradztwa „Re-Source” w Poznaniu i finansowanych z Unii Europejskiej oraz z budżetu państwa. Raport końcowy z przeprowadzonych i opracowanych badań w latach 2007-2008 nosi nazwę „Analiza wpływu wsparcia udzielonego w ramach Działania 3.4 Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na wzrost konkurencyjności mikroprzedsiębiorstw” i zawiera 177 stron. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego zdefiniowało dwa główne cele badawcze. Pierwszy związany był z uzyskaniem pogłębionej wiedzy na temat typów projektów oraz beneficjentów – mikroprzedsiębiorstw objętych wsparciem z funduszy UE. Drugi cel związany był z oceną wpływu wsparcia udzielonego mikroprzedsiębiorstwom w ramach działania 3.4 ZPORR na wzrost ich konkurencyjności. Badaniem objęto wszystkie województwa oraz wszystkich mikroprzedsiębiorców w Polsce, którzy skorzystali ze wsparcia unijnego i budżetu państwa w ramach ZPORR w latach 2004-2006.

2. Definicja mikroprzedsiębiorstwa

Istotną kwestią w prowadzonych badaniach była definicja mikroprzedsiębiorstwa, utworzona na potrzeby ZPORR i zawarta w Uzupełnieniu ZPORR (UZPORR). Wynika z niej, iż beneficjentami wsparcia w ramach działania 3.4 ZPORR są podmioty prowadzące mikroprzedsiębiorstwa, które rozpoczęły działalność gospodarczą (dzień uzyskania wpisu do ewidencji działalności gospodarczej lub wpisu do rejestru przedsiębiorców) nie wcześniej niż 36 miesięcy przed dniem złożenia wniosku, wykluczając mikroprzedsiębiorstwa opierające się na wykorzystaniu zaawanso-

wanych technologii o znacznym potencjale rynkowym, a które ponadto w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

- 1) zatrudniały średniorocznie mniej niż 10 pracowników,
- 2) osiągnęły roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 2 mln euro lub sumy aktywów ich bilansu sporządzonego na koniec jednego z dwóch wymienionych lat obrotowych nie przekroczyły równowartości w złotych 2 mln euro,
- 3) wykazały brak zależności kapitałowej od małego, średniego lub dużego przedsiębiorcy powyżej 25% udziałów (głosów).

Za roczny obrót oraz za roczną sumę bilansową uważa się wielkości osiągnięte na koniec ostatniego, 12-miesięcznego, zatwierdzonego okresu obrachunkowego. W przypadku mikroprzedsiębiorstw nowo powstałych, których rachunki nie zostały jeszcze zatwierdzone, powinny one przedstawić bilans otwarcia lub zastosować progę oparte na godnych zaufania oszacowaniach dokonanych w ciągu roku obrotowego. W przypadku spółek cywilnych wymagane jest, aby każdy ze współników działał nie dłużej niż 36 miesięcy w okresie poprzedzającym złożenie wniosku.

3. Metodyka prowadzonych badań

Głównym celem badania była analiza wpływu wsparcia udzielonego mikroprzedsiębiorcom w ramach działania 3.4 ZPORR 2004-2006 na wzrost ich konkurencyjności. Prowadzący badania zbadali w okresie od 1 stycznia 2004 r. do 30 czerwca 2007 r. 1523 projekty i wnioski o płatność końcową w ramach działania 3.4 ZPORR w Polsce. Następnie wybrano do dalszych badań 589 mikroprzedsiębiorstw zlokalizowanych w trzech województwach na podstawie dwóch kryteriów:

a) liczby projektów zrealizowanych we wskazanych województwach – badaniu poddane zostały województwa, w których zrealizowano największą liczbę projektów,

b) zróżnicowania województw ze względu na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego – przyjęto założenie, by województwa spełniające kryterium (a) były jednocześnie zróżnicowane ze względu na wartość PKB *per capita*.

Kryteria te spełniły województwa: śląskie, podkarpackie, dolnośląskie. Należą one do regionów z najwyższą liczbą zrealizowanych projektów w ramach działania 3.4 ZPORR i jednocześnie różnią się, jeśli chodzi o PKB *per capita*.

W ramach poszczególnych metod badania założono następujące liczebności próby:

- 1) liczba analizowanych projektów w trzech województwach – 589,
- 2) liczba wywiadów kwestionariuszowych CATI – 380,
- 3) liczba indywidualnych wywiadów pogłębionych – 30,
- 4) liczba przypadków spektakularnego sukcesu czy porażki – 5.

W niniejszym badaniu wykorzystano takie podstawowe metody i techniki zbierania danych, jak analizę dokumentacji, wywiady kwestionariuszowe (CATI), indywidualne wywiady pogłębione (IDI) i studium przypadku.

4. Struktura badanych projektów

Jednym z celów badawczych była chęć uzyskania odpowiedzi na pytanie, jakie projekty preferowane są przez mikroprzedsiębiorców. Poniżej zestawiono najistotniejsze analizy i wnioski płynące z badań.

1. W ramach działania 3.4 ZPORR dostępne były dwa rodzaje wsparcia: wsparcie inwestycyjne oraz specjalistyczne usługi doradcze. Struktura zrealizowanych projektów świadczy o tym, iż mikroprzedsiębiorstwa traktują działanie 3.4 jako formę wsparcia pozwalającą zredukować raczej braki o charakterze inwestycyjnym niż deficyty wiedzy i kompetencji dotyczących zarządzania firmą. Wśród projektów zrealizowanych w trzech badanych województwach w analizowanym okresie zdecydowanie dominują projekty o charakterze inwestycyjnym. Spośród 589 projektów tylko 2,4% przedsięwzięć dotyczyło korzystania ze specjalistycznych usług doradczych.

2. Wartość udzielonego wsparcia była znacznie większa w przypadku projektów o charakterze inwestycyjnym. Wartość wsparcia udzielonego beneficjentom w 59,7% wszystkich projektów tego typu przekroczyła 60 tys. zł, podczas gdy żaden z projektów o charakterze doradczym nie osiągnął takiego poziomu dofinansowania (wartość wsparcia udzielonego w 85,7% projektów zorientowanych na skorzystanie ze specjalistycznych usług doradczych nie przekroczyła 20 tys. zł).

3. Wśród projektów inwestycyjnych dominują następujące podtypy: unowocześnienie wyposażenia niezbędnego do prowadzenia działalności gospodarczej firmy (63,5%) oraz rozszerzenie zakresu działalności gospodarczej (58,1%).

4. Spośród 14 projektów o charakterze doradczym najwięcej (6) dotyczyło poprawy zarządzania wewnątrz firmy.

5. Średnia wielkość wsparcia dla wszystkich trzech badanych województw wyniosła 99 261,19 zł, choć w połowie firm nie przekroczyło ono 77 668,52 zł. Z najniższą średnią wielkością wsparcia udzielonego w ramach działania 3.4 mamy do czynienia w województwie podkarpackim (81 716,55 zł), z najwyższą zaś – w województwie dolnośląskim (121 802,04 zł).

6. 62,6% wszystkich projektów stanowią projekty realizowane na obszarze miejskim.

7. Jeśli chodzi o strukturę projektów ze względu na obszar ich realizacji w poszczególnych województwach, to ujawniła się specyfika województwa podkarpackiego, gdzie mniej niż połowa (46,2%) projektów realizowana była na obszarze miejskim. W dwóch pozostałych województwach udział tej kategorii projektów przekroczył 70%.

5. Struktura beneficjentów objętych wsparciem

Ta część wyników badań związana jest z realizacją drugiego celu badawczego, dotyczącego struktury beneficjentów objętych wsparciem. Poniżej przedstawiono najistotniejsze informacje i wnioski z badań.

1. Zauważalna jest wyraźna dominacja osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą jako kategorii beneficjentów objętych w badanych województwach wsparciem w ramach działania 3.4 ZPORR – mikroprzedsiębiorstwa reprezentujące tę kategorię stanowią aż 64,3% wszystkich beneficjentów.

2. Najsilniej reprezentowaną sekcją PKD wśród beneficjentów działania 3.4 ZPORR jest przetwórstwo przemysłowe – 28% wszystkich beneficjentów to mikroprzedsiębiorstwa zakwalifikowane do tej sekcji.

3. Średnie zatrudnienie wśród beneficjentów działania 3.4 ZPORR wyniosło 2,06 etatów, warto jednak zauważyć, iż mediana liczby etatów wyniosła 1, co oznacza, że przynajmniej połowa mikroprzedsiębiorstw to podmioty działające w formule jednoosobowej.

4. Spośród mikroprzedsiębiorstw, które prowadziły działalność przed uzyskaniem wsparcia w ramach działania 3.4 ZPORR, najliczniejszą kategorią podmiotów, wyróżnioną ze względu na wielkość przychodów netto, są firmy, w których przychody te nie przekroczyły 200 tys. zł (36,3% badanych mikroprzedsiębiorstw). W połowie firm przychody netto przed uzyskaniem wsparcia nie przekroczyły kwoty 176 tys. zł.

5. Mamy do czynienia z wyraźną dominacją mężczyzn wśród mikroprzedsiębiorców będących beneficjentami działania 3.4 ZPORR – stanowią oni dwie trzecie wszystkich badanych mikroprzedsiębiorców (66,8%), podczas gdy udział kobiet okazał się zdecydowanie mniejszy (33,2%).

6. Poziom wykształcenia badanych mikroprzedsiębiorców można określić jako relatywnie wysoki – większość respondentów posiada wykształcenie wyższe: 58,2% posiada wykształcenie wyższe magisterskie, a 8,8% – wykształcenie wyższe licencjackie.

7. Dla większości respondentów (61,8%) prowadzone mikroprzedsiębiorstwo to jedyne miejsce pracy. Z punktu widzenia trwałości rozwoju badanych firm sytuację tę uznać należy za korzystną, nie mamy bowiem do czynienia z ewentualnym ograniczaniem tego rozwoju przez innego rodzaju aktywność zawodową. To, że dla większości mikroprzedsiębiorców prowadzona firma jest jedynym miejscem pracy, oznacza również, iż generuje ona takie przychody, że nie jest konieczne poszukiwanie dodatkowych źródeł dochodu.

6. Ocena wpływu wsparcia udzielonego w ramach działania 3.4 ZPORR na wzrost konkurencyjności mikroprzedsiębiorstw

Poniżej zawarto zestawienie najważniejszych wyników z części badań związanej z wpływem funduszy strukturalnych na konkurencyjność przedsiębiorstw.

1. W przeważającej liczbie firm (94,9%) forma prawna nie uległa zmianie w porównaniu z sytuacją przed uzyskaniem wsparcia. Tylko 5,1% podmiotów zdecydowało się na taką zmianę.

2. W zdecydowanej większości firm (96,2%) przedmiot działalności jest obecnie taki sam jak przed uzyskaniem wsparcia. Jedynie w 3,8% mikroprzedsiębiorstw mamy do czynienia ze zmianą w odniesieniu do branżowego profilu firmy.

3. Wzrost liczby pracowników badanych mikroprzedsiębiorstw w stosunku do sytuacji sprzed uzyskania wsparcia nastąpił w 86,4% podmiotów. W co dziesiątym mikroprzedsiębiorstwie (9,4%) sytuacja pod tym względem nie zmieniła się, a w 4,2% badanych podmiotów liczba pracowników jest obecnie mniejsza niż miało to miejsce przed uzyskaniem wsparcia.

4. Większość badanych firm, dla których możliwe było pozyskanie danych dotyczących sytuacji zarówno sprzed uzyskania wsparcia, jak i po jego uzyskaniu, odnotowała wzrost osiąganych przychodów (dotyczy to 61% mikroprzedsiębiorstw). W przypadku 28,6% podmiotów poziom osiąganych przychodów nie zmienił się, a w przypadku co dziesiątej firmy (10,4%) nastąpił ich spadek.

5. W większości firm (60,7%) udział kosztów w przychodach przed uzyskaniem wsparcia w ramach działania 3.4 ZPORR w stosunku do sytuacji przed uzyskaniem wsparcia nie uległ zmianie. W 16,4% mikroprzedsiębiorstw odnotowano wzrost udziału kosztów w osiąganych przychodach w porównaniu z sytuacją sprzed uzyskania wsparcia, a w ponad jednej piątej firm (22,9%) rzeczony udział zmniejszył się.

6. W prawie połowie firm (48,1%) poziom nakładów inwestycyjnych nie zmienił się w porównaniu z sytuacją przed uzyskaniem wsparcia w ramach działania 3.4 ZPORR. Zmiany poziomu nakładów inwestycyjnych dotyczą 51,8% mikroprzedsiębiorstw – 37,9% odnotowało wzrost nakładów na inwestycje, a 13,9% – spadek.

7. Trzy czwarte firm (75,9%) korzysta obecnie z tych samych źródeł finansowania inwestycji, co przed uzyskaniem wsparcia. Jedynie w przypadku 22,3% podmiotów w wykorzystywanych źródłach finansowania inwestycji nastąpiła zmiana.

8. Zdecydowana większość respondentów pozytywnie ocenia stopień adekwatności udzielonego wsparcia do rzeczywistych potrzeb mikroprzedsiębiorstw – dla 44,7% badanych oferta wsparcia odpowiadała rzeczywistym potrzebom ich firmy w stopniu raczej wysokim, a dla 35,4% – w stopniu bardzo wysokim.

9. We wszystkich województwach dominującym powodem wyboru określonego typu projektu do realizacji w ramach działania 3.4 ZPORR było to, iż dany charakter wsparcia (inwestycyjny lub doradczy) w największym stopniu odpowiadał potrzebom firmy – tego rodzaju powód w każdym regionie wskazało ponad 60% respondentów.

10. W przypadku zdecydowanej większości respondentów oczekiwania dotyczące wsparcia w ramach działania 3.4 ZPORR spełniły się w dużym stopniu, przy czym 36,1% badanych deklaruje, iż ich oczekiwania spełniły się w stopniu bardzo dużym (spełnienie się oczekiwań w raczej dużym stopniu dotyczy 42,7% respondentów).

11. W zdecydowanej większości badanych firm nie były podejmowane żadne działania dostosowawcze do wymagań stawianych beneficjentom wsparcia udziela-

nego w ramach działania 3.4 ZPORR, co świadczy o wysokim poziomie dostosowania warunków i kryteriów otrzymania wsparcia do sytuacji beneficjentów.

12. Prawie połowa respondentów (48,4%) jest zainteresowana ponownym skorzystaniem ze wsparcia o charakterze podobnym do oferty wsparcia w ramach działania 3.4 ZPORR.

13. Efekt dźwigni wystąpił w zdecydowanej większości, bo aż 82,3% badanych firm, taki bowiem odsetek potwierdził zaangażowanie dodatkowych środków własnych przekraczających kwotę wymaganego wkładu własnego na realizację projektu w ramach działania 3.4 ZPORR.

14. Efekt mnożnikowy wystąpił w 61,7% mikroprzedsiębiorstw, zaś 38,3% nie podjęło dodatkowych działań inwestycyjnych (nieobjętych uzyskanym wsparciem).

15. W ramach podejmowania dodatkowych działań inwestycyjnych, nieobjętych uzyskanym wsparciem, mikroprzedsiębiorstwa najczęściej dokonywały zakupu nowego sprzętu, maszyn, urządzeń (51,2%) oraz tworzyły nowe stanowiska pracy i zatrudniały nowych pracowników (44,8%).

16. Efekt synergii wystąpił w badanych mikroprzedsiębiorstwach w stopniu bardzo niewielkim – jedynie w 12,9% firm równoległe z projektem w ramach działania 3.4 ZPORR realizowane były inne projekty zwiększające wynikające z niego korzyści.

17. 8,1% mikroprzedsiębiorstw w sytuacji nieotrzymania wsparcia w ogóle nie zrealizowałyby działań objętych wsparciem.

18. W przypadku zdecydowanej większości firm nieotrzymanie wsparcia w ramach działania 3.4 ZPORR nie zagroziłoby dalszemu ich funkcjonowaniu (tylko 2,7% respondentów zasygnalizowało taki rezultat braku wsparcia). Jednocześnie jednak w 73,1% mikroprzedsiębiorstw brak wsparcia utrudniłby dalsze funkcjonowanie firmy, co potwierdza zasadność udzielenia pomocy finansowej tym podmiotom.

19. Rezultatem wsparcia dotyczącym największego odsetka badanych mikroprzedsiębiorstw jest zwiększenie liczby odbiorców produktu/usługi – aż 90,0% respondentów dostrzeża tego rodzaju oddziaływanie uzyskanej pomocy. Nieznacznie mniejszemu odsetkowi firm (87,4%) skorzystanie z omawianego wsparcia umożliwiło zakup nowego wyposażenia, niezbędnego do prowadzenia działalności.

20. Jeśli chodzi o stopień wpływu udzielonego wsparcia na poszczególne rezultaty, to najwyżej oceniono wpływ wsparcia w ramach działania 3.4 ZPORR na zakup nowego wyposażenia niezbędnego do prowadzenia działalności, nabycie przedsiębiorstwa, rozszerzenie zakresu prowadzonej działalności.

21. Większość respondentów ocenia bezpośrednio rezultaty wsparcia (konkretne inwestycje, wdrożenia nowych technologii, wprowadzenie nowych sposobów zarządzania, opracowanie nowych strategii sprzedaży itd.) w ramach działania 3.4 ZPORR jako trwałe (tj. ocenia, iż w wyniku zrealizowanych projektów przewagę mają rezultaty długofalowe) – na skali 1-5, gdzie wyższa nota oznacza, że trwałość oceniana jest wyżej, najczęściej wybierano ocenę 4 (39,4%) oraz 5 (33,4%).

22. W porównaniu z oceną trwałości rezultatów bezpośrednich rezultaty pośrednie (poprawa sytuacji rynkowej, większe przychody, ewentualne oszczędności itd.) oceniane są przez respondentów jako relatywnie mniej trwałe. Wyjątek stanowi tu kategoria beneficjentów projektów o charakterze doradczym, gdzie średnia ocena trwałości rezultatów bezpośrednich oraz pośrednich jest identyczna.

23. Badani mikroprzedsiębiorcy szacują raczej optymistycznie prawdopodobieństwo utrzymania rezultatów wsparcia w okresie 5 lat od jego uzyskania – 37,2% respondentów ocenia to prawdopodobieństwo jako bardzo duże.

24. Nieco ponad jedna piąta respondentów (21,8%) prawdopodobieństwo utrzymania rezultatów wsparcia w okresie powyżej 5 lat od otrzymania wsparcia ocenia jako bardzo duże. Jest to wyraźnie mniejszy odsetek niż w przypadku oceny trwałości rezultatów w horyzoncie czasowym do 5 lat, co nie powinno dziwić, gdyż w sposób naturalny prawdopodobieństwo utrzymania rezultatów wsparcia maleje wraz z coraz większym czasowym oddaleniem momentu uzyskania wsparcia.

Badania prowadzone przez autora dotyczące sposobów zarządzania projektami współfinansowanymi z UE w przedsiębiorstwach dolnośląskich potwierdzają wskazane wyżej trendy, dodatkowo jednak identyfikują bardzo istotny problem związany w finansowaniu projektów przez beneficjenta. Przedsiębiorcy, w tym mikroprzedsiębiorcy, wskazali jako bezcelowe stosowanie zasady refundacji już poniesionych kosztów, zamiast zastosowania zasady prefinansowania, czyli zaliczkowania. Brak stosowania prefinansowania działa w opinii przedsiębiorców niekorzystnie na poziom ich innowacyjności, gdyż instytucje finansujące (banki) nie są zainteresowane finansowaniem tych środków trwałych, które szybko tracą na wartości i nie stanowią wystarczającego zabezpieczenia dla kredytu.

Wyniki zaprezentowanych badań wydają się potwierdzać, iż sektor mikroprzedsiębiorstw jest specyficznym obszarem badawczym, wymagającym uwagi. Rozwój mikroprzedsiębiorstw stanowi początkowe ogniwo cyklu życia przedsiębiorstwa. Dalszy rozwój mikroprzedsiębiorstwa zależy m.in. od mechanizmów jego finansowania. Dzięki funduszom pomocowym z UE mikrofirmy mogą się rozwijać i podnosić swoją konkurencyjność.

Literatura

Analiza wpływu wsparcia udzielonego w ramach Działania 3.4 Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na wzrost konkurencyjności mikroprzedsiębiorstw, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w Warszawie, Pracownia Badań i Doradztwa „Re-Source” w Poznaniu, Poznań, listopad 2007.

Krzos G., *Zarządzanie projektami współfinansowanymi ze środków unijnych w przedsiębiorstwach dolnośląskich*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1187, AE, Wrocław 2007.

Źródła internetowe

www.zporr.gov.pl, data dostępu 10.12. 2008.

www.parp.gov.pl, data dostępu 10.12. 2008.

www.fundusze-strukturalne.gov.pl, data dostępu 10.12. 2008.

www.umwd.pl, data dostępu 10.12. 2008.

ANALYSIS OF THE INFLUENCE OF THE EU STRUCTURAL FUNDS ON THE INCREASE OF MICRO-ENTERPRISES COMPETITIVENESS

Summary

The aim of this article is to present the various ways of managing the EU projects in micro-enterprises. The results of studies carried out show that the projects have an influence on the situation of a company and that the international standards of project management are not being used in most of micro-enterprises.